

НОВИ ПРИЛОЗИ СРПСКОМ ПРАВОПИСУ 2

(Зборник радова са научног скупа
„АКТУЕЛНА ПИТАЊА СРПСКОГ ПРАВОПИСА”
одржаног у Београду 23. октобра 2021)

Матица српска • Нови Сад
Одбор за стандардизацију српског језика • Београд
2022

Владан З. ЈОВАНОВИЋ*

Институт за српски језик САНУ

ПИСАЊЕ РЕЛИГИЈСКИХ ПОЈМОВА ИЗ УГЛА СРПСКЕ ПРАВОПИСНЕ НОРМЕ

У раду се разматра проблем писања великог слова за појмове из области српске православне духовности и културе. Прикупљени материјал провераван је према правилима изнетим у актуелном *Правојесу српскога језика Машце српске*. Истраживањем су обухваћена следећа основна питања: 1) колико је употреба великог слова у религијским текстовима српског православног богословља сагласна правилима Правописа, 2) да ли су објашњења дата у Правопису применљива на примере из поменуте сфере, као и 3) питање (не)довољности употребљених примера и њихових објашњења у тексту Правописа.

Кључне речи: религијски појмови, велико слово, правопис, норма, српски језик.

1. Увод. Истраживање ове теме засновано је на полазишту да правопис српског језика и правила која се њиме прописују морају обавезивати сваку установу, издавача и сваког аутора да их поштује без изузетака. У том смислу сматрамо да није добро да Црква има своја језичка правила и свој правопис независно од правописа којег се придржавају сви остали. Међутим, да би званични правопис могао бити примењен и на текстове религијског карактера, уз поштовање богате писане традиције и значаја Цркве за културу и духовност српског народа, неопходно је да правописна објашњења узму у обзир одређене специфичности богословских текстова и да њима приступе озбиљније и темељитије (не само у представљању појмова него и у избору репрезентативних примера) него што је то досад било.

* vladjovanovic@hotmail.com

Опште је познато да ни у једној другој области писаног стваралаштва употреба великог слова није толико заступљена као што је то у текстовима религијског садржаја, при чему се мора истаћи да то није одлика само српског стваралаштва, већ одлика многих других језика. У суштини, није тешко разумети тај поступак који нити је од јуче нити је, дакле, својствен само нашој писаној пракси. Иако се он у стручним филолошким круговима најчешће означује као манир својствен публикацијама које издаје Црква, извори које смо за ову прилику прегледали показују да је реч о узусу који није ограничен искључиво на црквене публикације, већ да чешћа употреба великог слова заузима и шири простор, изван онога који спада у непосредну црквену делатност² (в. Јовановић 2018: 15).

2. ПОГЛЕД У ЛИТЕРАТУРУ. Корпус и метод истраживања. У радовима у којима су обрађиване теме које се тичу односа језика и религије скренута је пажња на праксу писања великог слова, која је далеко заступљенија у религијским него у осталим текстовима (нпр. Кончаревић 2015; Бајић 2013), као и у радовима непосредно посвећеним проблему писања великог слова у религијским текстовима (Стијовић 2013; Јовановић 2018).

Конкретни предлози и резултати анализе изнети у поменутим радовима узети су у обзор приликом обраде ове теме, у којој су на проширеном језичком материјалу и теми они даље разрађивани.

Грађа за ово истраживање обухватила је тридесетак књига из области савременог српског православног богословља, као и званично издање Светог писма Архијерејског синода Српске православне цркве. Истраживање подразумева разматрање особености религијског писаног узуса на основу репрезентативних текстова, те проверу прикупљеног материјала са правилима изнетим у актуелном Правопису. Основна питања у овом истраживању тичу се следећих проблема: 1) колико је употреба великог слова у религијским текстовима сагласна правилима *Правојиса српскога језика* *Майице српске* (даље у тексту Правопис), 2) да ли су објашњења дата у Правопису применљива на примере из поменуте сфере, као и 3) проблем недовољности употребљених примера и њихових објашњења. Дакле, у раду је коришћен следећи истраживачки поступак. Материјал је прикупљан из одабраних дела рели-

² На пример, у каталогима изложби посвећених религијским и црквеним темама, као и у разноврсним ауторским текстовима у којима се исказују нарочит обзор и поштовање према Богу и цркви, невезано од тога да ли су аутор или публикација непосредно везани за установе у надлежности цркве или нису, налазимо такође употребу религијских појмова и уочавамо потребу да се она нормира макар у домену клучних религијских појмова.

гијске тематике, пре свега оних у издањима Цркве, одакле су прпени примери, а онда је добијен материјал провераван и упоређиван према објашњењима (и примерима као илустрацијама) датим у Правопису. На тај начин издвојени су случајеви који су из неког разлога недоследни или спорни, али и они који нису узети у обзир, тј. нису предвиђени правописним правилима или упутствима у начину писања, а сматрамо да би требало да буду.

3. Кључни појмови и њихови лезички изрази (анализа и предлози). Анализом смо обухватили кључне појмове српске православне духовности чије се писање разматрало у актуелном правопису. Реч је о следећим појмовима односно њиховим именовањима: ‘Бог’ (Бог, Света тројица, Исус Христос, Свети Дух, Спаситељ итд.), ‘Богородица’ (Пречиста, Богоматер, Приснодјева итд.), ‘Свети’, ‘анђели’, ‘црква’, ‘света места’, ‘бесмртност, спасење душе’, ‘Божји/Божја промисао’, ‘Символ вере’, ‘Страшни суд’, ‘Царство небеско’, ‘православна вера; заједница православних хришћана’.

Велико слово

‘БОГ’

Објашњење о писању великог слова које се, поред осталог, када је реч о хришћанским појмовима, односи на Бога и Богородицу, у Правопису (тачка 44) гласи овако:-

а. „У једнобожачким (монотеистичким) религијама називи за божанства схватају се као једини у својој врсти односно као властита имена и зато се пишу великом словом:

Боī, Јехо́ва, Алах, Буга, Шива. Тако се пишу и устаљене замене за Бога односно Христа – *Госиоđ, Свевишињи, Свемођући, Спасићељ, Боī Ошац* (уп. и: у име *Оца и Сина*), као и *Богородица, Богомаћи, Госиа* за Христову мајку.”

Објашњење „устаљене замене за Бога односно Христа” није добро и то не само из стилских разлога, већ и због тога што се њиме превиђа суштина, тј. занемарује се појам Свете Тројице. Овај део реченице могао би да гласи „устаљене називе за лица Свете Тројице” будући да је поред Оца и Сина, који се у овом делу помињу, изостављен Свети Дух.

У посматраним текстовима великим словом пишу се, као што примери показују, именице којима се означава Творац (било у примарном или изведеном, описном, метафоричном значењу), као и заменице којима се на овај појам упућује, те присвојни приdev на -ји (Божји), што ћемо илустровати следећим примерима:

И ти Вићлејеме, земљо Јудина, ни њо чем ниси најмањи међу кнезовима Јудиним; јер ће из тебе изићи Вођа који ће најасанији народ мој Израиља (Мат. 2, 6).

Ми који имамо Женика бесмртноћа на небу – не трудимо се да украсимо окајане душе наше, не журимо се, да их ојеремо сузама йокајања (Велимировић 2008: 738).

Иако се у Светом Писму и Светом Предању Спасићељем назива Бог уоциши, и то јеси Пресвешта Тројица, ипак се у њосебном и ужем смислу Спасићељем назива Господ наш Исус Христос, јер је Он својим овайлога ћењем, животом, – сирађањем, вакрсењем и вазнесењем извршио дело искритељења и спасења рода људског (Поповић 2004: 10).

Надробни сименник ... предсказавања нарочиту везу с љокојником, љодсеком на његово прећашње ћостијање и шачку с које ће се у часу Христовој грујији голаска његова бесмртна душа вазнейи прег пресићо Сунце, где ће се одлучивати о њеном усиењу или коначном љаду (Огњевић 2012: 284).

Ти корачаш у војсци Првомученика³ (Богдановић 2008: 44).

Као што се Бог назива Лубављу, шако и Правдом. Зато љремудри Соломон у Песми најћесмама каже чистоме срцу: „Правда ће заволе“ (Богдановић 2008:).

И ојет: „Лице Његово виде и ћосеши правду душа људских (Пс. 10, 7)“ (Богдановић 2008: 123).

Ко је примио Учешаштеља, моли Му се проши мене [ђавола], и Он, умољен, не дозвољава ми да дејствујем спррасно (Богдановић 2008: 90).

Ниједан љамешан човек не би требало да мисли да је лаж мали ћрех, јер нема ћреха прошив која би Пресвешти Дух изрекао шако спрашну пресуду као прошив лажи (Богдановић 2008: 83).

Душевно немоћни људи треба да у телесним ћећобама, ојасносћима и сијољним искушењима виде брију коју Господ води о њима. А савршени ће то видети у голаску Духа и умножавању благодатних дарова (Богдановић 2008: 145).

Ако је Лојос лик преко која се њознаје Очев Прволик, сви проблеми који се односе на „космичку“ божанску пројаву у природи створеној Словом ... примијају „бојословљу“ (Светигора, 7).

Хоћећи гаши отрошашај од стварих дујова, Ослободилац свих људи од дујовања Сам дође онима који се беху удаљили од Његове благодати (Молитв., 102).

Мноје људе бојајствво заведе и оијде и ћосијане им идол, коме они почну да служе и робују све више ... Као пример за ово служи онај бојашаш из Спасићељеве приче (Маринковић 1995: 63).

О вијези крсташа, синови свећености, ... | Венчавац Господ увенча вас красно (Велимировић 2008, 4. јануар).

³ У напомени Богдановићевог превода Лесићвица стоји објашњење да се, осим на Светог архијакона Стефана, ова реч може односити и на Господа Ису Христом.

Мноћи су дарови али је један дух Божији, дух Христов која је Господ узносећи се на небеса обећао својим ученицима, да ће йослати Духа Утешитеља који ће их увесити у сваку истиину (Амфилохије, митрополит, Светигора 2011: 7).

Свему ствареноме живој је удахнуо, Духом Светим, сам Бог, Давалац живоја (Ранковић 2015: 11).

Бездихани мртвац открио се као Живојворац (Велимировић 2003в: 18).

Примери које смо издвојили из различитих текстова (како оних које издаје Црква тако и оних који не припадају црквеном издаваштву) показују да се све речи које се односе на Господа у тим текстовима пишу великом словом: *Господ = Врђа, Женик, Наславник* (Мат. 23, 10), *Сила (= Бог)* (Мат. 26, 64), *Спаситељ, Творац, Учиољ* (Мат. 23, 8), *Саздаљ, Љубав, Правда, Судија, Утешиољ* итд. Овај поступак у неким случајевима није у складу са важећом српском књижевнојезичком нормом. Међу наведеним примерима употребе великог слова има и оних случајева који нису властите именице, чак ни метафоричне замене имена, већ заједничке, опште именице, нпр. „Ослободилац свих људи” или атрибутиви, нпр. „Венцедавац Господ”. Такве именице, које не представљају устале замене за појам Бога, треба писати малим, а не великим словом (Јовановић 2018: 18).

У напомени Правописа у 79. тачки пише да се „придеви *Бож(и)ји* и *Господњи*”, потом заменице које се односе на Бога, Оца и Сина и Светога духа (односно Светога Духа у текстовима ове врсте) и Богородицу (*Ти, Он, Она, Њеја и Га, Ње и Је, Њој и Јој, Твој, Твоја, Њејов, Њејова, Њејово, Њен, Њена, Њено* и сл.)” у текстовима које издаје Црква пишу великом словом супротно правилима датим у важећем правопису. На ову напомену из Правописа осврнула се Рада Стијовић, сматрајући с правом да „нema разлога, када се већ Бог, Господ и сл. пишу великом словом, не прихватити и писање придева *Бож(и)ји* и *Господњи* великим почетним словом, попут других присвојних придева: Николин, Марков, Јанков, Јеховин, Алахов” (Стијовић 2013: 27). Некадашње правописно правило за писање придева Божиј/Бож(и)ји управо је тако гласило. У *Српској јрамаћици* Стојана Новаковића (1902: 391) правописно начело гласило је овако: „Реч Бог, кад значи јединога хришћанскога Бога пише се великим словом, а малим кад значи чијега другог бога, нпр.: бох Јупитер. Исто се тако великим словом пишу и речи којима се може означити једини хришћански Бог. Те су речи: Вишњи, Свевишњи, свемогући, Господ, итд. [...] Придев Божиј или Богов од речи Бог (кад значи хришћанскога Бога) пише се такође, по том правилу, великим словом, а придеви божански, богољски, боговетни пишу се увек малим словима као и остали придеви на -ски.” Слично је гласило правило и у Белићевом *Правојису српскохрватској књи-*

жевног језика (1999 [1923]: 60): „Присвојни придеви на -ов (ев), -ји и -ин пишу се увек почетним величким писменом када се величким писменом пише именица од које су образовани: Карадићев, Хајдук-Вељков, Поп-Костин, Божји, Спаситељев, Јупитеров [...]”⁴.

Када је реч о писању заменица које се односе на Бога величким словом, треба нагласити да оно није у свим случајевима истог карактера. Једно је када се самом заменицом буквално замењује име истог појма – Бога, а друго је када се реченичним делом са заменицом у функцији субјекта замењује један појам. У том другом случају где је употреба личне заменице настала као резултат катафатичког односно апофатичког теолошког приступа⁵ – где се Бог назива оним што јесте, односно оним што није и именује реченицом која почиње заменицом Онај – сматрам да се може допустити писање заменице величким словом, како је поступљено и у Синодовом издању Светог писма: *Госиој рече Мојсију: Ја сам Онај што јесије* (Мој. 6, 2) и како је у издању превода *Лесивица* Д. Богдановића: *Виђао сам људе убоје и сироје у врлина-ма ... како ... вайју ка небескоме Цару, и ћиме као да ћрисиљавају на милосиј Оноја чија се ћријода не може ћрисилији* (Богдановић 2008: 68).

‘БОГОРОДИЦА’

Уз појам Бога односно Христа дозвољава се, према Правопису (44. а), писање величког слова за њихове усталење називе, док је за појам Богородице таква могућност изостала (она се, евентуално, може подразумевати, али експлицитно тако у Правопису не стоји), иако у пракси има такође усталењих назива, као што су *Покровиљка*, *Пречиста*, *Богомајер* односно *Богома-їера*, *Богомајка*, *Приснодјева* итд. У трећем члану Символа вере за Богородицу

⁴ У Правопису из 1960. године међу правилами дато је двосмислено правило о писању именице Бог (у значењу хришћанског Бога). Осим примера за писање именице Бог као заједничке, уз навођење примера: Бог Перун, богови словенски и сл. (стр. 16), речено је и ово: „Малим се почетним словом пишу именице Бог и алах. Али ако се тим именицима означује име одређеног лица или се њима персонифицира неко божанство, и оне се тада пишу величким словом, нпр.: *Рече Богу Михаил арханђел*” (стр. 16). Такође је изостављено, за разлику од претходних поменутих правописа, правило писања присвојног придева Божји када се појам односи на хришћанског Бога.

⁵ Апофатично теолошко учење заснива се на томе да се до знања о Богу долази путем негирања онога што није својствено Богу, који и даље „остаје непознат и необухватив по својој трансцендентној суштини” (Кодић 1999, под апофатика). То је један од двају путева или начина познања. Други пут је катафатички, по којем се до познања долази на основу створених, видљивих реалности схваћених као одраз Божјег деловања (Кодић 1999, под катафатика).

је употребљено име *Марија Ђева*, која се у одговарајућем члану Правописа такође не спомиње (спомиње се, рецимо, Госпа, која је ретко у употреби међу православнима).

‘СВЕТИ’

О писању атрибута *свейти* уз имена светитеља посвећена је посебна тачка Правописа (41. д), која гласи овако: „Атрибут *свейти* уз имена светаца, као и блажени, хазрети, по правилу су саставни и неиспустиви део имена и пишу се великим почетним словом”, а онда се дају примери попут: Свети Петар, Свети Лука, Свети Сава, Свети Симеон Мироточиви итд. Дакле, у Правопису је, када је реч о употреби придева *свейти* у текстовима православног садржаја, одређено да се придев Свети пише великим почетним словом онда када је саставни део имена, тј. агиоантропонима.

У вези с изнетим чланом правописног правила може се поставити питање да ли се и други атрибути, попут чинова светости, пишу великим словом.⁶ Због тога сматрамо исправним предлог Р. Стијовић да правопис прихвати писање придева *свейти* малим словом, како је било у ранијем правописном издању, што у раду оправдава следећим убедљивим разлозима: „Ако прихватимо препоруку да придев *свейти* као неиспустиви део имена светаца треба писати великим почетним словом, то би онда требало чинити и са именицама *јеванђелиста*: Јеванђелиста Матеј, Јеванђелиста Марко, Јеванђелиста Лука, Јеванђелиста Јован, затим *пророк*: Пророк Давид, Пророк Илија, *апостол*: Апостол Тома, *арханђел* (архангел): Арханђел Михаило, Арханђел Гаврило итд. Све ове именице неиспустиви су делови имена и нема разлога писати их другачије него придев *свейти* уз име свештеника. С друге стране, атрибут *свейти* можемо посматрати као било који други описни придев (*добри*, *илеменити*, *блаји* и сл.), с тим што се од других разликује по томе што казује доминантну особину светитеља, по којој се они разликују од свих других са тим именом” (Стијовић 2013: 28). Велико слово пак остало би у имену празника и називу цркве.

У оквиру исте тачке Правописа могао би се наћи и придев *ћресвейти* (у примерима *ћресвейта Тројица*, *ћресвейта Богоједица*), затим *ћрејодобни* (нпр.

⁶ Формална разлика између апелативне и властите именице у називима светих назначује се писањем малог односно великог почетног слова. Према Р. Левушкини, писаће се „ћрејодобни Аврамије Заштитник, ћрејодобни Марко Подвижник, ћрејодобни Јаков Исусоведник (лексеме-номинатори *заштитник* и *подвижник* прешле су у агномене *Заштитник* и *Подвижник*), за разлику од, на пример: *ћрејодобни Исакије, заштитник љечерски.*” (Левушкина 2013: 246).

преподобни Симеон Мироточиви). Узимајући у обзир то да се придев *свейти* у писаној пракси употребљава и уз друге речи, а не само уз агиоантропониме, нпр. „Свето откривење”, „Свето предање” итд., вальало би у правописном објашњењу посветити пажњу и овом питању.

Међу примерима употребе великог слова за случајеве који такође нису обухваћени објашњењима у Правопису налазимо збирна имена за појмове који се узимају као целина, нпр. када се односе на апостоле, ученике итд.: *Ову Дванаесеторицу њосла Исус и здвоједи им ћоворећи: На јућ незнабожаца не идиће, и у траг самарјански не улазиће* (Мат. 10, 5), *Као што је један од Дванаесеторице, Југа, оштара од Господога, шако су неки од ових Седамдесет одусијали Господога не с намером издајећи га нећо љо немоћи људској и маловерносци* (Велимировић 2008, 4. јануар), *Приликом силаска Духа Светога на апостоле, видљиви знаци настанија (изливаша) Духа били су ватрени језичци изнад ћлаве сваког од Дванаесеторице* (Пекић В., Православ. мис. 2018: 6), *Судајаше тrega ме. Ја их ушишам ко су они. А они одговорише: „Ми смо Пејачи-сленици”* (шако се називају ћећи ученика светог браће Кирила и Методија: Климент, Наум, Ангелар, Горазд и Сава) (Маринковић 1995: 101).

‘СВЕТИ АНЂЕЛИ’

На основу праксе писања великог слова у изворима које смо за ову прилику прегледали, примећујемо да, када је реч о писању анђела, она није уједначена, а та неуједначеност није ретка ни у оквиру истога текста, нпр. *Свейти Архангел Михаило* (Маринковић 1995: 72) и *Свейти архангел Михаило* (Маринковић 1995: 73), па понегде ни у истој реченици: *Радуј се, пресвета колесница Оноћа који је на Херувимима; радуј се, преславно спасавашице Оноћа који је на серафимима!* (Молитв., 97).

Будући да је реч о општим, тј. заједничким именицама, називе анђела не треба писати великим почетним словом, у складу с правописном нормом. Имајући у виду широку распрострањеност праксе писања светих анђела великим почетним словом, дакле супротно духу правописне норме, сматрамо да би било корисно унети у Правопис одредбу у којој би се експлицитно саопштило како треба писати називе светих анђела.

‘ЦРКВА’

У Правопису се даје објашњење за писање речи *црква* само за случајеве када се тим именом означава грађевина односно храм (нпр. Црква Свете

Петке, Црква Успења, али Успенска црква)⁷ или када се појам ‘црква’ употребљава као званични назив установе (нпр. Српска православна црква, „Католичка (/Римокатоличка) црква”⁸, док за значење заједнице крштених, уједињених вером у Бога нема посебног објашњења, иако се у том значењу реч *црква* употребљава у текстовима религијског садржаја. Реч је о значењу којим се у православном хришћанству означава Богом установљена заједница крштених, еклесија народа Божјег. У том значењу говори се о јединствености и недељивости Цркве у деветом члану Симбола вере: „Верујем … у једну свету, васељенску и apostolsku Цркву”. Навешћемо, рецимо, и ове примере који илуструју поменуто значење: *A и ја ћеби кажем да су њи Пештар, и на ћоме камену сазигдаћу Цркву своју, и врати ћакла неће је надвладаћи* (Мат. 16, 18), *Душе [умрлих] одлазе у Небеску Цркву. Због ћоја ћосиоје два крила Цркве: видљиво и невидљиво крило* (Велимировић 2003а: 31).

Према савременој богословској писаној пракси, великим почетним словом пишу се речи и изрази који се односе и на следеће појмове:

‘света места’ (*Маслинова Гора* код Јерусалима (Богдановић 2008: 97));

‘бесмртност, спасење душе’: *Из крви им изникли божури | Из костију знак часноћа крсташа | Своје Небо носе на ћри крсташа* (Амфилохије, митрополит, Светигора 2011: 2);

‘Божји промисао’: *Бој милосрдиви, који не жели ћрешнику пройасити но сиасења, нађе начина да Промислом Својим чудесним сиасе ћрешну Таису* (Велимировић 2008: 737), *Није Провиђење сачувало ћело краља Владимира за ћо само да ми као народ имамо један ћелесни доказ какве смо блатородне ћрештке имали пре девети стотине ... нећо нам ћа је ћо милосрђу Своме сачувало, да би нас и ћелом и духом ћодсейтио на узвищени идеал хришћански и на моћнносћ досијинућа ћоја идеала* (Велимировић 2003б: 148);

‘Симбол вере’: *Свешти Григорије ... одликовао се отромном свећском ученошћу и духовним оћином. Учествовао на II Васељенском сабору. Мисли се, да је он сасставио други део Симбола Вере* (Велимировић 2008, 10. јануар);

‘Страшни суд’: *Св. муч. Јулијана ... свраћи у цркву и чу пройовег о Страшном Суду и казни ћрешника. И ћа реч је ћелико ћојресе и измени, да се она наједанући злачи на саму себе ... и ћрићаде св. Ноњу с молбом, да је крсташ* (Велимировић 2008: 736);

⁷ У раду Стијовић (2013) предложено је да се именице црква, храм, манастир, самостан, синаћа, капелала, мамија, ћарраклис, исјосница, келија и друге именице општег карактера пишу малим словом.

⁸ Больје је приdev католички у Правопису заменити приdevom римокатолички јер је прецизнији и тачнији из угла српског православног хришћанства, што потврђује и Енциклопедија православља, у којој је објашњење о Западној цркви дато под одредницом римокатоличка, а не католичка црква (в. Енц. правосл.).

‘Царство небеско’: *И ювораше: Покажи се, јер се приближило Царство небеско* (Мат. 3, 2); *Трудиши се око користи за тело, око његовој лечења, чистоће и других љубитеља овог света, а при томе излубиш душу и Царство небеско, за хришћане би био рђав труп, не добишиак, нећо љубишиак оној најдрагоценјеј, живоја вечноја* (Патријарх Павле 2010: 15);

‘православна вера; заједница православних хришћана’: *Он [Бог] јомаже свој деци Православља да душама својим нађу љубав стасења и вечно обиљашиће у царству Божијем* (Герман, патријарх српски, Правосл. мис., св. 1/1959, стр. 3) итд.

Међу побројаним случајевима у овом последњем низу појмова налазимо речи за које се у Правопису предлаже другачије решење него што је оно овде приказано. Видимо да се израз *Царство небеско* у пракси пише и као „Царство Небеско”, што важи и за „Страшни Суд”. За неке речи односно изразе неприхватљиво је одступање од правописне норме, будући да се постојећим правописним решењем не умањује значај појма тиме што друга реч у изразу остаје малим словом.

На другој страни, сматрамо да би назив кратког излагања истине хришћанске вере у вероисповедању Цркве требало писати великим, а не малим словом, како сада стоји у Правопису, уп. „символ вере” (в. т. 194, ѡ), „вјерују” (Правопис, 282) и сл.

Неке су грешке у Правопису и материјалне природе, нпр. за „вјерују” пише да се увек јавља у јекавској форми, а у питању није јекавизам већ црквенословенска форма 1. лица једнине презента. У другом, детерминологизованом значењу „веровање” *вјерују* се употребљава као непроменљива именица средњег рода (уп. Правопис 1960: 226).

4. ЗАКЛУЧАК. Спроведена анализа показује да се правописни проблеми везани за писање религијских појмова могу издвојити у две групе: 1) у првој то су питања која се тичу писања великог слова и она су најзначајнија у овој врсти текстова, будући да ни у једној другој области писаног стваралаштва употреба великог слова није толико заступљена као што је то у текстовима религијског садржаја, док су 2) у другој групи питања која се тичу форме писања одређених појмова, као и објашњења датих под одређеним тачкама Правописа и у Речнику уз Правопис.

Када је реч о писању великог слова у религијским текстовима српског православног богословља, анализа је показала да, с једне стране, писање великог слова није у потпуности сагласно објашњењима датим у Правопису, али и да, с друге стране, у прегледаним текстовима има доста примера чија употреба није садржана у постојећим правописним правилима и објашњењима. Имајући у виду промене које су последњих деценија захватиле наше

друштво и културу, повратак веронауке у школе и излажење све бројнијих публикација на тему религије на српском језику, сматрамо да је неопходно да се те промене региструју и размотре и на плану употребе језика и књижевнојезичке правописне норме. Чак и на овом невеликом броју илустрованих примера можемо закључити да проблем употребе великог слова у текстовима из области религије треба решавати на нивоу опште правописне регулативе, јер се ради о текстовима који нису изузети, тј. ограничени само на црквено издаваштво, како је то можда раније било, већ су појмови из религијске сфере, изрази, цитати и сл. подједнако присутни у различитим стиловима и формама и у разним издањима на српском књижевном језику. То значи да потреба за нормирањем писања појмова из области српске православне духовности и културе произилази из потребе за општом регулативом у употреби српског књижевног језика, а не из жеље за нормирањем самог богословског стила, у којем су већ створени посебни правописни узуси.

ЛИТЕРАТУРА

- Белић 1999: А. Белић, *Правојиси*, св. 1, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Богдановић 2008: Д. Богдановић (прев.), Свети Јован Лествичник, *Лесћица*, Бања Лука: Романов.
- Велимировић 2003а: Николај Велимировић, *Вера свећих*, Ваљево: Глас цркве.
- Велимировић 2003б: Николај Велимировић, *О знаменићим људима*, Ваљево: Глас цркве.
- Велимировић 2003в: Николај Велимировић, *Беседе*, Ваљево: Глас цркве.
- Велимировић 2008: Николај Велимировић, *Охридски ћртоли*, Епархија ваљевска, манастир Лелић.
- Енц. правосл.: *Енциклопеђија православља I–III* (штампано с благословом Његове Светости Патријарха српског господина Павла), Димитрије М. Калезић (гл. ур.), Београд: Савремена администрација, 2002.
- Јовановић 2018: „Велико слово у религијским текстовима (узус и однос према књижевнојезичкој правописној норми)”, *Језик данас*, 12, 15–25.
- Кодић 1999: Ј. Брија, *Речник православне теологије*, Митрофан Кодић (прев.), епископ источноамерички, Београд: Хиландарски фонд при Богословском факултету СПЦ.
- Кончаревић 2015: Ксенија Кончаревић, *Појелег у теолинївистику*, Београд: Јасен.
- Левушкина 2013: Ружица Левушкина, *Лексика из сфере православне духовности у српском језику и њена лексикографска обрада*, докт. дисерт. одбрањена на Филолошком факултету у Београду 2013. године, 462 стр.
- Маринковић 1995: Протојереј Живан М. Маринковић, *Најбољи васићијач* (збирка васпитних примера), Београд: Свети архијерејски синод Српске православне цркве.
- Молитв. 2008: *Православни молитвеник*, ур. протојереј ставрофор Милан Пантелић, Шабац: Православац.

- Новаковић 1902: Стојан Новаковић, *Српска јрамајика*, Београд: Државна штампарija (издаје и штампа).
- Огњевић 2012: Тамара Огњевић, *Блајо Србије: културно-историјска баштина*, Београд: Младинска књига.
- Патријарх Павле 2010: Патријарх Павле, *Православље у савременом свету*, друго издање, Београд: Издавачки фонд Српске православне цркве Архиепископије Београдско-карловачке.
- Поповић 2004: Јустин Поповић, *Дојмајика јравославне цркве*, II, Београд: Задужбина „Свети Јован Златоуст” Аве Јустина Ђелијског и манастир Ђелије код Ваљева.
- Правопис 1960: *Правојис српскохрватској књижевној језику (са јравојисним речником)*, Нови Сад – Загреб: Матица српска – Матица хрватска.
- Правопис 2011: Митар Пешикан, Јован Јерковић, Мато Пижурица, *Правојис српској језику*, Нови Сад: Матица српска.
- Правосл. мис. 2018: *Православни мисионар*, Суботић, О. (ур.), св. 359, Београд: Информативно-издавачка установа Српске православне цркве.
- Пурић 2004: Јован (Пурић), епископ, *Лесијвица јајноводсјевеног јуђовања*, друго издање, Тврдош: Братство Св. Симеона Мироточивог; Цетиње: Цетињски манастир и богословија Св. Петра Цетињског.
- Ранковић 2015: Зоран Ранковић, *Црквенословенски језик*, Београд: Православни богословски факултет.
- Светигора 2011: Митрополија цетињска, бр. 209–210, протосинђел Кирило (Бојовић) (гл. ур.), Цетиње.
- Свето йисмо Староја и Новоја завјета, Библија*, епископ Бачки Иринеј (Буловић) (ур.), Свети архијерејски синод Српске православне цркве, 2018.
- Стијовић 2013: Рада Стијовић, „Нова правописна решења – велико слово (предлог измена)”, *Наши језик*, XLIV, 3–4, 25–30.

Владан З. Јованович

НАПИСАНИЕ РЕЛИГИОЗНЫХ ПОНЯТИЙ С ТОЧКИ ЗРЕНИЯ СЕРБСКОЙ ОРФОГРАФИИ

Резюме

Проведенный анализ показал, с одной стороны, что использование заглавных букв не полностью соответствует пояснениям, данным в Орфографии, но также, с другой стороны, в рассмотренных текстах есть много примеров, использование которых не содержится в существующих правилах правописания и объяснения. Принимая во внимание изменения, которые затронули сербское общество и культуру в последние десятилетия, возвращение религиозного образования в школы и публикацию все большего количества публикаций о религии на сербском языке, в статье подчеркивается необходимость регистрации и учета этих изменений в использование языка и литературной орфографии. В статье делается вывод о том, что проблема использования заглавных букв в текстах религиозной тематики должна решаться на уровне общих орфографических правил, поскольку это тексты, которые

не исключаются, т.е. ограничивается только церковными публикациями, как это могло быть раньше, но термины из религиозной сферы, выражения, цитаты и т. д. одинаково присутствует в разных стилях и формах и в разных изданиях на сербском литературном языке.

Ключевые слова: религиозные термины, заглавная буква, правописание, норма, сербский язык.